

ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 316.334.3:32

Клюєнко Е. О.,

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри філософії та політології
Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка
(Кропивницький, Україна), E-mail: eduard.kk@mail.ru

ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ В УКРАЇНІ: НОВІТНІ РИСИ ТА СТРИТ-АРТ ФОРМИ

Анотація. Здійснено аналіз сучасних трендів політичної участі в Україні. На основі аналізу теорій постіндустріалізму та постмодернізму визначено і проаналізовано новітні загальні та специфічні риси політичної участі. Виокремлені головні форми політичної стріт-арт участі в українському суспільстві: перформанс, флешпротестмоб та політичні графіті.

Ключові слова: політична участь, політична стріт-арт участь, політичний протест

Проблема. Небезпеки зростання політичної участі.

Помітною рисою сучасного українського суспільства стала «гіперактивізація» політичної участі у різних формах, що створює часто надмірний тиск на структури влади та соціальні інститути. Ця «надмірність» політичної участі породжує відомі науці проблеми, що є предметом дискусії в соціології політики ще від 1960-х років. З одного боку, посилення політичної активності сприяє розвитку структур громадянського суспільства, формуванню добре організованого демократичного співтовариства, а з іншого – це створює бар'єри, які гальмують діяльність структур влади («сильне суспільство – слабка держава»). На думку низки дослідників (Д. Мігдела, С. Гантінгтона та ін.), у новоутворених і поки не зміцнілих економічно державах головна колізія розгортається з приводу ефективності влади за умов активізації контролю з боку громадянського суспільства, вимоги якого аж ніяк не збігаються із бажаннями та цілями представників влади. У нових державах масова політична мобілізація своїм тиском може суттєво знижувати стабільність, а також оперативність і ефективність функціонування адміністративних інститутів [1, с. 397–398]. Інакше кажучи, «надлишкова» політична участь може призвести до наростання адміністративно-управлінського хаосу у суспільстві з одночасним підвищенням рівня анархізації свідомості та поведінки людей.

Актуальність. У сучасній Україні подібна суперечливість становища структур влади змушує і політиків, і вчених звертатися до пошуку засобів балансування між громадським тиском на владу, що передбачає посилення обмежень, та швидким ефектом владних рішень, які передбачають максимальну свободу влади від тиску задля вибору засобів для дій. Наразі способи балансування між тиском на владу та свободою владних дій українськими політиками явно не знайдені.

Крім того, у вітчизняних соціальних і політичних науках поки бракує всебічного теоретико-методологічного аналізу швидких змін такого важливого показника стану суспільства, як політична участь. Тому **метою** пропонованої розвідки стала спроба виділити важливі аспекти новітніх змін політичної участі, виокремити її головні риси та форми.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз сучасних рис і форм політичної участі здійснюється в західних соціальних та політичних науках з 1970-х років. Саме в ті часи в західноєвропейських суспільствах відбувалися зміни, зокрема в політичній участі, які ми сьогодні спостерігаємо в українському суспільстві. Контури змін та прогнозування тенденцій, в тому числі і політичної участі, проаналізовано в межах теорій постіндустріального суспільства та соціології постмодернізму. Значна

частина прогнозів розвитку політичної участі виявилась достатньо адекватною не дивлячись як на методологічні помилки низки дослідників, так і на відсутність достатньої кількості емпіричних підтверджень частини гіпотез. Разом із тим, треба враховувати той факт, що українське суспільство – не західноєвропейське, а пострадянське.

У більшості теорій постіндустріалізму міститься **«оптимістичний»** соціальний прогноз тенденцій розвитку політичної участі (Д. Бел, Е. Тофлер, Й. Масуда, Д. Нейсбіт, Д. Лайон), а в більшості постмодерністських концепцій – **«скептичний»** (М. Фуко, Ж. Бодрійар, П. Бурд'є) [2, с. 97–146; 3].

Представникам теорій постіндустріалізму вдалося достатньо адекватно проаналізувати і спрогнозувати вплив електронних телекомунікаційних технологій на розвиток політичної участі (її віртуалізації, інтернетизації) та передбачити розширення сфери участі (партисипації). Також, були виділені головні ризики електронних технологій у посиленні соціального контролю над громадянами. Разом із тим, не спостерігаємо прогнозованої теоретиками «радикальної демократизації» у XXI ст. через заміну представницької демократії на учасницьку (партисипаторну), виникнення безкласового, «горизонтального», неієрархізованого суспільства.

Представникам постмодерністських концепцій вдалося 40 років тому звернути увагу на приховані тенденції розвитку «темної сторони» політичної участі: ролі маніпуляцій з «дисциплінування та нормалізації маси» (М. Фуко). Прогнозувалося, що політична сфера стане спектаклем, симуляцією. У XXI ст. можна бачити, що політика і справді перетворюється на комбінацію шоу-бізнесу і адміністративного управління. Політична участь значною мірою віртуалізувалася, існує у віртуальному телекомунікаційному просторі [4, с. 102–118] З іншого боку, недостатньою мірою емпірично проявилися деякі прогнози постмодерністів про тотальне зникнення політики в постмодерному суспільстві, зокрема і теза про те, що політична участь ніяк не впливатиме на соціальні зміни у майбутньому.

Основна частина.

1. Головні загальні та специфічні риси політичної участі в Україні.

З початком масових протестів восени 2004 року («Помаранчева революція») у політичній участі в Україні почали проявлятися існуючі в західних суспільствах новітні тенденції, які доповнилися і яскраво виявилися під час і після масових акцій протесту восени 2013 року («Євромайдан»). Новітні риси політичної участі в українському суспільстві можна загалом розділити на два типи: загально-типові, що є характерними для постмодерної доби політичної участі і специфічні для конкретної соціально-політичної ситуації в сучасній Україні.

Новітні загально-типові риси політичної участі:

1. **«Видовищність»** політичної участі: «карнавалізація», використання елементів шоу, стрит-арту в політичних акціях.

2. **«Комерціалізація»** політичної участі: формування попиту («портфелю замовлень») та пропозиції («політпроектів участі») на політичному ринку для організації акцій політичної участі у різних формах.

3. **«Професіоналізація»** політичної участі: оформлення категорій осіб з квазі-професіями: «активіст», «учасник мітингу», «тітушка», та ін., які позиціонуються і рутинізуються як «така сама робота як і інші, на яку регулярно ходять».

4. **«Технологізація»** політичної участі: використання експертних знань, політтехнологій та PR для організації і здійснення акцій політичної участі.

5. **«Інтернетизація»** політичної участі: інтернет-мережі стали як майданчиком віртуальної участі у політиці (on-line участь), так і засобом мобілізації учасників для «вуличних» акцій (offline участь).

Новітні специфічні риси політичної участі:

1. **«Силовізація»** політичної участі: утворення значної кількості груп політичного тиску, застосування насилля або погрозу фізичного примусу.

2. **«Мілітаризація»** політичної участі: включення військових та їхніх організацій і бойових підрозділів у політичні акції.

3. **«Маргіналізація»** політичної участі: залучення в політику «декласованих» категорій громадян в умовах суттєвого зниження рівня життя і зростання бідності (кримінальних елементів, безробітних, мігрантів, ветеранів АТО, осіб без соціально-професійного статусу).

4. **«Волонтеризація»** політичної участі: включення у політику волонтерських рухів, що зайняті підтримкою армії.

2. Видовище: набуття політичною участю в сучасній Україні ознак комерційного і професійного стріт-арту.

Для класичного індустріального суспільства XIX – сер. XX ст. характерною є достатньо явна диференціація і відносна відокремленість сфери політики та мистецтва. Політична участь не «розмивається» у мистецтві. Можна було спостерігати окремих митців, або нові течії у мистецтві, що маніфестують свою політичну позицію. Всі інші соціальні групи, як, наприклад, робітники, виражали, приміром, протест у традиційних (не мистецьких) формах. У Європі сер. XIX ст. традиційний страйк, або демонстрація чи підписання петицій не комбінувалися з мистецькими елементами, не виглядали як розважальне шоу. Тим більше не існувало «професійних протестувальників», на кшталт, сучасних арт-груп типу Фемен.

В США та Західній Європі справжня конвергенція політичної участі з мистецькими елементами та формами розпочалася у 1960-х роках, в межах появи так званого феномену контркультури, зокрема, політичне вуличне графіті, інсценування та рок-музика стали мистецькими елементами руху хіпі та нових лівих, насамперед, проти війни у В'єтнамі. Одним із перших резонансних та епатажних політичних шоу було інсценування висунення в 1967 році від ліворадикальної молодіжної партії YIP на посаду Президента США порося на прізвище Пігасіус (Свинтус). На мітингу, присвяченому висуненню 66-ти кілограмового порося кандидатом у президенти, воно було заарештоване поліцією разом з активістами, адже в ті часи поліція кваліфікувала подібні дії як порушення громадського порядку, а не як політичний стріт-арт [5]. Загалом, вже у 1970-х роках теоретики соціології постмодернізму характеризували зміни у прийдешній політиці постсучасних суспільств в термінах «відеогра», «інсценізація», «театр», «видовище» і т. п. На той момент, наприклад, у американському чи французькому суспільстві було вже достатньо ознак для такого прогнозу. Причинами трансформації політики у «карнавал», вуличне видовище стала необхідність долучити «мовчазну більшість» до політичної сфери, яка занепадає, привернути увагу яскравими розважально-мистецькими формами задля стимуляції політичної участі [6, с. 83–123]. З іншого боку, соціальні протести у класичних формах індустріального капіталістичного суспільства в умовах його «постмодернізації» поступово втрачають свою ефективність і резонансність.

На початку XXI ст. подібні тенденції активно розвиваються і в сучасному українському суспільстві. Можна бачити, що активно відбувається процес розвитку політичної участі у вуличних мистецьких формах. Зокрема масштабні масові протести, що дістали назву «Помаранчевої революції» (2004), «Євромайдану» (2013) та події, пов'язані із ними – це вже не традиційна участь у політиці, а злиття політики і художнього простору, «де акумулювалися безліч жанрів (фотографії, графіті, політичні плакати, інсталяції, скульптури, карикатури тощо)» [7, с. 405].

Політична участь, таким чином, втрачає традиційне суто політичне вираження і набуває, як, наприклад, спорт, характеристик шоу. Це, в свою чергу, потребує «сценарію та режисуру інсценізації», тобто політичну технологію з використанням мистецьких форм масової поп-культури. В межах процесу раціоналізації політики (М. Вебер), новітня політична участь раціоналізується: набуває

організовано-прорахованого характеру (прораховується ефективність акцій участі, прогнозується кінцевий результат, визначається «інвестиційна окупність» акції тощо). Таким чином, значний сегмент політичної участі набуває проектно-конструкторського характеру з метою надати необхідний напрямок розвитку політичних подій. Акції «вуличної» політичної участі поступово перетворюються на замовні проекти, що додає політичній участі ще й ринкових рис (П. Бурд'є).

Цілком справедливо було б вважати значну частину «вуличних» форм політичної участі в українському суспільстві акціями-проектами на замовлення або ж з підтримкою (фінансуванням). Зайвим підтвердженням цього є міцне входження в політичний лексикон термінів «проплачений» і «проект» для характеристики політичної участі. На політичному ринку з'явилася нова, поки що маргінальна група (квазі-професійна) з відповідними «кваліфікаціями» («активіст», «учасник мітингу», та ін.), які позиціонуються і рутинізуються як «така сама робота як і інші, на яку треба регулярно ходити».

Загалом, логіка розвитку акцій політичної участі починає нагадувати логіку мистецьких акцій – логіку видовища, «карнавалу». Таким чином, останніми роками і в українському суспільстві політичне вуличне видовище стає одним із новітніх способів модифікації традиційних форм політичної участі. В літературі цей різновид участі у політиці вивчається, також, як політична стріт-арт участь.

Аналіз витоків феномену вуличного видовища, або політичної стріт-арт участі представлено в окремих положеннях теорій політичної комунікації.

Зокрема, П. Бурд'є звертається до дослідження політичних сюжетів і театральних політичних постановок. Він виступає за активну роль громадянина в політичному процесі, за те, що необхідно аналізувати і розвінчувати політику, не залишаючи область виробництва політичного продукту на одних лише політиках, щоб уникнути символічного, та й прямого маніпулювання, нав'язування певних домінуючих політичних догм, створених на угоду правлячій верхівки [8, с. 242–252].

На переконання Ю. Габермаса, сфера комунікацій і прийняття рішень, яка утвердилася в суспільстві, так усе спотворює, що переважній частині населення майже нічого не відомо стосовно реального поділу влади, контролю та політичних рішень. Наявні політичні комунікації «хибні», вони дають можливість діяти «повз голову» публіки: «демократичні» структури, діставши від громадськості легітимність на репрезентацію її інтересів, починають діяти, виходячи із власних цілей, уникають контролю публіки, деформуючи комунікацію шляхом спотворення, маніпулювання й приховування інформації. Це доволі часто вможливило подання громадськості важливих політичних рішень як доконаний факт, що відбувся без її участі, проте від її імені й за її волею [9].

Для подібної деформації комунікацій, спотворення, маніпулювання й приховування інформації в постмодерній політиці використовуються елементи так званої «практичної науки» – паблік рілейшенз (PR), де разом із поняттями «політичний театр» і «процес театралізації політики» вживається і поняття «політичного видовища», яке і використовується в контексті PR. Наголошується на тому, що кожен прояв політики має колективне начало, що це завжди масове явище (аналогія з театральним дійством). Тобто, передбачається взаємодія «сцени з публікою», а також заздалегідь відрепетована комунікація, що враховує активну участь публіки (глядачів). Фактично мова йде про античну формулу «Хліба і видовищ», адже і сучасна політика включає в себе вже не стільки аналітичну складову, скільки емоційно-видовищну [10, с. 174–180].

Політичне видовище естетизує політику задля завоювання уваги «мовчазної більшості», аби «вразити глядача» і залучити до політичної акції. Маніпулятивна політтехнологічна роль політичного видовища полягає у тому, що він непомітно для громадян змушує їх здійснювати політичну дію (вибір) під впливом емоційного

враження, а не на основі раціонального розмірковування, тому видовище апелює саме до ірраціональних складових свідомості.

Таким чином, за допомоги політичного видовища здійснюється «перестрибування політмеседжив» через раціонально-політичну складову свідомості громадян прямо на рівень ірраціонально-емоційної складової («минуючи розум, прямо до серця»).

Видовище створює необхідний емоційний (а не політичний) стан глядача-учасника та емоційне (а не політичне) залучення саме до політичної дії. Тому, подібний ефект є короткотривалим і діє на рівні емоцій, а не на рівні стійких політичних установок.

Таким чином, політичне видовище має всі ознаки постмодерної «розважальної» політики: короткотривалість («відеокліповість»), провокативність, епатажність, ігровий аспект, театралізованість. Отже, вулична політика театралізується, приймає форми ігрових розважальних шоу, породжуючи власне політичну стріт-арт участь.

3. Політична стріт-арт участь: головні форми. Огляд літератури по проблемі політичної стріт-арт участі дозволить переконатися, що існує значна неоднотайність у підходах до типологізації політичних вуличних видовищ. Наприклад, в літературі термін «політичний перформанс» типологізується по-різному. Частина дослідників вважають це явище одним із типів політичного стріт-арту – вуличного, урбаністичного протесту (чи підтримки) з використанням елементів мистецтва [11; 12]. Однак деякі автори не включають його до стріт-арту і чомусь виділяють як окрему форму візуалізації постмодерної політичної дії [7; 13]. В українській політичній практиці частіше здійснюються політичні перформанси, флешпротестмоби та політичні графіті. Дещо рідше – політичні інсталяції, відео-проекції та політичні хепенінги.

1. Політичний перформанс. Сам термін «перформанс» застосовується у різних значеннях, які принципово не відрізняються за своєю сутністю: «вистава», «спектакль», «видовище», «гра», «інсценізація», «вулична театралізація», «виконання», «виступ» та інші [7; 13; 14]. Таким чином, мова йде про театралізоване видовище політичного характеру, що здійснюється демонстративно і «на публіку», з метою вразити і захопити публіку емоційно, аби викликати у неї позитивне ставлення, схилити на свій бік, завоювати симпатії. Не реалістичність, а яскравість та виразність є метою політичного перформансу, адже саме театралізація, характер шоу стають зараз головною запорукою уваги як ЗМІ так і публіки. Прикладами яскравих політичних перформансів-протестів є акції жіночого руху «Femen».

2. Флешпротестмоб. Флешмоб (від англ. flash – мить, спалах, і mob – натовп) – це організована через соціальні мережі чи стільниковий зв'язок масова акція у громадському місці. Флешпротестмоб – це неочікувана владою чи соціальними інституціями поява групи людей в одному місці, які заздалегідь домовились використовуючи згадані вище засоби масової комунікації аби втілити заплановану протестну акцію. Існує дискусія чи є флешпротестмоб однією з форм політичної участі. З одного боку є позиція, що флешмоб загалом є «pointless act» – «дія, що немає сенсу», в тому числі і політичного. З іншого боку, наприклад, в 2003 році у Нью Йорку поліція завадила проведенню першого флешмобу, вбачаючи в ньому явно не «pointless act». Соціолог Г. Рейнольд прогнозував розвиток флешмобових протестів на основі використання новітніх технологій (інтернет, мобільний телефон) для мобілізації мас у книзі «Розумний натовп: наступна соціальна революція». Флешмоб виник як аполітична акція, але дуже швидко у ньому проявився значний політичний потенціал. Так, першим прикладом успішної дії «розумного натовпу» Г. Рейнольд вважає падіння режиму президента Філіппін Дж. Естради у січні 2001-го року, коли впродовж 4-х днів на столичному бульварі Епіфанію де Лос-Сантос зібралися понад 4 млн. осіб в чорному одязі, які отри-

мали відповідне текстове повідомлення на стільникові телефони [15, с. 225–228]. Перші українські флешпротестмоби відбулися у 2008-му році.

3. **Протестні графіті** (від. італ. *graffare* – шкрябати). Розпис, найчастіше фарбою, спреєм, громадських чи приватних, візуальних для публіки, будівель, оголожень, вагонів, підвалів тощо. Графіті розповсюджується в 1960-х рр., в США як «маркування» в свій спосіб етнічних криміналізованих субкультур, в першу чергу, афроамериканської. В ХХІ ст. графіті є не лише способом маніфестування позиції, а й естетичною формою протесту. Графіті бувають трьох видів складності: 1). tag (від англ. – мітка) – найпростіше шрифтове графіті, підписи-автографи з декількох незвичайно переплетених букв. Завдання – помітити тегом більше гарно видимих важкодоступних місць; 2). Wild Style (від англ. – дикій стиль) – складніший різновид, що передбачає дивне переплетіння букв, які вже не читаються, а виглядають емблемою, знаком. Проміжним ланцюжком між шрифтовим і сюжетним графіті є трафарет (Stencil art) – трафарети відрізняються лаконічністю форми (плакатний тип) та швидкістю нанесення спреями; 3). Masterpiece (від англ. – робота майстра) – сюжетне графіті, найскладніший його різновид. Політичні графіті з'явилися перед розпадом Радянського Союзу наприкінці 1980-х – поч.1990-х рр. («СССР – да», «СССР – нет», «Україна – вперед»). В Україні на поч. ХХІ ст. розвивалося протестне графіті, пов'язане як з внутрішньополітичними подіями Помаранчевої революції («Ющенко так!») так і з зовнішньополітичними подіями (війна в Іраку), зокрема протестні антивоєнні графіті («Буш лох», «Христос Акбар») [16].

Висновки.

1. Після політичних подій 2013–2014 рр. в українському суспільстві загострілася проблема «надлишкової» політичної участі. «Постреволюційна» масова політична мобілізація своїм тиском суттєво знижує стабільність, а також оперативність і ефективність функціонування адміністративних інститутів та загрожує їх адміністративно-управлінською безпорадністю.

2. Огляд соціологічних прогнозів 1970–80-х рр. стосовно розвитку головних параметрів політичної участі, не дивлячись на деяку суперечливість, свідчить, що в цілому соціологи достатньо точно описали майбутнє політичної участі, що сьогодні ми сприймаємо вже як доконану реальність.

3. Прогнозовані науковцями 40–45 років тому риси політичної участі тепер помітно проявилися вже і в українському соціумі, як загально-типові для доби Постмодерну або постіндустріалізму: видовищність, комерціалізація, професіоналізація, технологізація та інтернетизація. Разом із тим, політична участь в Україні має і специфічні риси, що виникли внаслідок розвитку соціо-економічної та військово-політичної ситуації: силовізація, мілітаризація, маргіналізація та волонтеризація.

4. На початку ХХІ ст. в Україні логіка розвитку акцій політичної участі починає нагадувати логіку мистецьких акцій – логіку видовища, «карнавалу». Таким чином, останніми роками і в українському суспільстві політичне вуличне видовище стає одним із новітніх способів модифікації традиційних форм політичної участі. В літературі цей різновид участі у політиці вивчається, також, як політична стріт-арт участь.

5. Значний сегмент політичної участі набуває проектно-конструкторського характеру з метою надати необхідний напрямок розвитку політичних подій. Акції політичної участі поступово перетворюються на замовні проекти політичного стріт-арту, що додає політичній участі ще й ринкових рис.

6. Маніпулятивна політтехнологічна роль політичного стріт-арту полягає у тому, що він непомітно для громадян змушує їх здійснювати політичну дію (вибір) під впливом емоційного враження, а не на основі раціонального розмірковування, тому політичний стріт-арт апелює саме до ірраціональних складових свідомості.

7. Політичний стріт-арт має всі ознаки постмодерної «розважальної» політики: короткотривалість («відеокліповість»), провокативність, епатажність, ігровий аспект, театралізованість.

8. В літературі існує неоднотайність у підходах до типологізації політичних вуличних видовищ. В українській політичній практиці частіше здійснюються політичні перформанси, флешпротестмоби та політичні графіті. Дещо рідше – політичні інсталяції, відео-проекції та політичні хепенінги.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Migdal J. S. Strong States, Weak States: Power and Accommodation // Understanding Political Development. – Boston, 1987. – P. 391–434.
2. Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества: Научное издание. – М.: «Academia» – Наука, 1998. – 640 с.
3. Клюєнко Е. Політична участь: теорія, методологія та вимірювання із застосуванням методу шкалограмування за Гутманом // Соціологія теорія, методи, маркетинг, 2005, № 4, С. 46–72.
4. Иванов Д. В. Глэм-капитализм. – СПб.: Петербургское Востоковедение, 2008. – 176 с.
5. Рубин Дж. Действуй! Сценарии революции. – М.: Гилея, 2008. – 233 с.
6. Бодриар Ж. Божиста лівиця. Хроніка 1977–1984 років / Пер. з фр. – Львів: Кальварія. – 2007. – 128 с.
7. Хома Н. Візуалізація як характеристика постмодерної політичної дії // Гілея. Політичні науки. Збірник наукових праць, 2014, № 89, С. 405–408.
8. Бурдьє П. Социология политики / Пер. с фр. – М.: Socio-Logos, 1993. – 336 с.
9. Хабермас Ю. Теория коммуникативного действия // Вестник Московского университета, 1993, №4, С. 43–63.
10. Почепцов Г. Паблик рилейшнз для профессионалов. – К.: «Ваклер», 2005. – 624 с.
11. Чистякова М. Г. Измени пространство – измени жизнь: социально-антропологические контексты стрит-арта // Весник Тюменского государственного университета. Социально-экономические и правовые исследования, 2013, №10, С. 168–173.
12. Чистякова М. Г. Стрит-арт в контексте вызовов современности // Известия Алтайского государственного университета, 2011, №2, С. 210–213.
13. Гришин О. Е., Спасская Г. С. Политический перформанс как актуальная технология политической деятельности, – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/politicheskiy-performans-kak-aktualnaya-tehnologiya-politicheskoy-deyatelnosti.pdf>. (Дата обращения 12.05.2017)
14. Shepard B. Queer Political Performance and Protest. – N.Y: Routledge, Taylor & Francis Group, 2011. – 320 p.
15. Рейнгольд Г. Умная толпа: новая социальная революция / Пер. с англ. А. Гарькавого. – М.: ФАИР ПРЕСС, 2006. – 416 с.
16. Головаха И. Социальное значение асоциальных граффити (Бытование и функции современных киевских граффити) // Социология: теория, методы, маркетинг, 2004, № 2, С. 64–77

REFERENCES:

1. Migdal J. S. Strong States, Weak States: Power and Accommodation // Understanding Political Development. – Boston, 1987. – P. 391–434.
2. Inozemtsev V. L. Za predelami ekonomicheskogo obshchestva: Nauchnoe izdanie [Outside economic society: Scientific publication]. – М.: «Academia» – Nauka, 1998. – 640 s.
3. Kliuienko E. Politychna uchast: teoriia, metodolohiia ta vymiriuvannia iz zastosuvanniam metodu shkalohramuvannia za Hutmanom [Political participation: theory, methodology and measurement using the method of calogrenant for Guttman] // Sotsiologiia teoriia, metody, marketynh, 2005, № 4, S. 46–72.
4. Ivanov D. V. Glem-kapitalizm [Glam-capitalism]. – SPb.: Peterburgskoe Vostokovedenie, 2008. – 176 s.
5. Rubin Dzh. Deystvuy! Stsenarii revolyutsii [Go for it! Scenarios of the revolution]. – М.: Gileya, 2008. – 233 s.
6. Bodriiar Zh. Bozhysta livytsia. Khronika 1977–1984 rokiv [The divine city. Chronicle of the years 1977-1984]. – Lviv: Kalvariia. – 2007. – 128 s.
7. Khoma N. Vizualizatsiia yak kharakterystyka postmodernoii politychnoi dii

[Visualization as characteristics of the era of political action] // Hileia. Politychni nauky. Zbirnyk naukovykh prats, 2014, № 89, S. 405–408.

8. Burd'e P. Sotsiologiya politiki [Sociology of politics]. – M.: Socio-Logos, 1993. – 336 s.

9. Khabermas Yu. Teoriya kommunikativnogo deystviya [Theory of communicative action] // Vestnik Moskovskogo universiteta, 1993, №4, S. 43–63.

10. Pocheptsov G. Pablik rileyshnz dlya professionalov [Public relations professionals]. – K.: «Vakler», 2005. – 624 s.

11. Chistyakova M. G. Izmeni prostranstvo – izmeni zhizn': sotsial'no-antropologicheskie konteksty strit-arta [Change your space – change your life: a socio-anthropological contexts of street art] // Vesnik Tyumenskogo gosudarstvennogo universiteta. Sotsial'no-ekonomicheskie i pravovye issledovaniya, 2013, №10, S. 168–173.

12. Chistyakova M. G. Strit-art v kontekste vyzovov sovremennosti [Street art in the context of contemporary challenges] // Izvestiya Altayskogo gosudarstvennogo universiteta, 2011, №2, S. 210–213.

13. Grishin O. E., Spasskaya G. S. Politicheskiy performans kak aktual'naya tekhnologiya politicheskoy deyatel'nosti [Political performance as current technology political activities], – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/politicheskiy-performans-kak-aktualnaya-tehnologiya-politicheskoy-deyatelnosti.pdf>. (Accessed 12.05.2017)

14. Shepard B. Queer Political Performance and Protest. – N.Y: Routledge, Taylor & Francis Group, 2011. – 320 p.

15. Reyngol'd G. Umnaya tolpa: novaya sotsial'naya revolyutsiya [Smart crowd: new social revolution]. – M.: FAIR PRESS, 2006. – 416 s.

16. Golovakha I. Sotsial'noe znachenie asotsial'nykh graffiti (Bytovanie i funktsii sovremennykh kievskikh graffiti) [The social significance of antisocial graffiti (the Existence and functions of modern Kyiv graffiti)] // Sotsiologiya: teoriya, metody, marketing, 2004, № 2, S. 64–77

Клюенко Э. О., кандидат социологических наук, доцент кафедры философии и политологии Кировоградского государственного педагогического университета им. В. Винниченко (Кропивницкий, Украина), E-mail: eduard.kk@mail.ru

Политическое участие в Украине: новейшие черты и стрит-арт формы.

Аннотация. В статье сделан анализ современных тенденций политического участия в Украине. На основе анализа теорий постиндустриализма и постмодернизма определены и проанализированы общие и специфические черты политического участия. Выделены главные формы политического стрит-арт участия в украинском обществе: политический перформанс, флэшпротестмоб, политические граффити.

Ключевые слова: политическое участие, политическое стрит-арт участие, политический протест.

Kluienko E., PhD in sociological sciences, associate professor of the Department of philosophy and political science, Kirovograd state pedagogical University named V. Vynnychenko (Kropivnicki, Ukraine), E-mail: eduard.kk@mail.ru

Political participation in Ukraine: the newest features and street-art forms.

Abstract. The article analyzes modern trends of political participation in Ukraine. The study defines and analyzes the neoteric general and specific features of political participation. The author distinguishes and scrutinizes main forms of political street-art participation in ukrainian society: political performans, flashprotestmob, political graffiti.

Key words: political participation, political street-art participation, political protest.